

TÜRKİYE VE BAZI AB ÜLKELERİNDE YOKSULLUK VE GELİR DAĞILIMI

THE ANALYSIS OF POVERTY AND INCOME DISTRIBUTION IN TURKEY AND SOME EU COUNTRIES

M. Çağdaş ABAY

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
Eskişehir/TURKEY, E-mail: mcabay@anadolu.edu.tr

Doç. Dr. Sennur SEZGİN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
Eskişehir/TURKEY, E-mail: sennursezgin@ogu.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
<p>Makale Geçmişi: Geliş: 16 Ağustos 2018 Kabul: 27 Eylül 2018</p>	<p>Bu çalışmada sosyo-ekonomik değişkenlerin yoksulluk üzerindeki etkilerinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla eğitim, çalışan nüfus oranı, satın alma gücü paritesine göre milli gelir, enflasyon oranı ve net ücretin seçilmiş 8 AB üyesi ülkede 2006-2015 yıllarını kapsayan dönemde yoksulluk üzerindeki etkisi panel veri yöntemlerinden sabit etkiler modeli, tesadüfi etkiler modeli, havuzlanmış regresyon ve genelleştirilmiş momentler metodu ile analiz edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, satın alma gücü paritesine göre milli gelirin bütün modellerde, eğitimin ise sabit etkiler modeli dışındaki modellerde yoksulluğu azaltıcı yönde etki ettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Enflasyon ve çalışan nüfus oranının ise yoksulluk üzerinde bir etki yaratmadığı görülmektedir.</p>
<p>Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Gelir Eşitsizliği, Türkiye.</p>	
<p>DOI: 10.15637/jlecon.263</p>	
<p>JEL Kodları: C33, I32, O50, O15</p>	

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>Article History: Received: 16 August 2018 Accepted: 27 September 2018</p>	<p>This study aimed to determine the effects of socio-economic variables on poverty. For this purpose; education, working population ratio, the national income according to purchasing power parity, the inflation rate and the net wage effect on poverty for selected eight EU countries between 2006-2015 were analyzed using the fixed effect model, the random effects model, the pooled regression model and the generalized method of moments of the panel data methods. It is reached that while the national income has poverty reduction effect in all models according to purchasing power parity, education has poverty reduction effect in other</p>
<p>Keywords: Poverty, Income Inequality, Turkey</p>	
<p>DOI: 10.15637/jlecon.263</p>	

1. GİRİŞ

Gelir eşitsizliği ve yoksulluk kavramı son yıllarda sosyal bilimciler arasında önem arz eden konulardan biri olmuştur. Çünkü 1980'li yılların başından itibaren dünya genelinde uygulanan neo-liberal politikalarla beraber refah devleti ilkeleri terk edilmeye başlamıştır. Yapılan birçok teorik ve ampirik çalışmada kullanılan değişkenler, seçilen zaman aralığı, seçili ülkeler ve uygulanan yöntemler açısından farklı sonuçlar elde edildiği görülmekte ve bu durum konunun daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Küreselleşme çağında gelirin adaletsiz dağılımı birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Bunların başında ise yoksulluk sorunu gelmektedir. Bu sorunların giderek artması hem ülke içinde hem de dünya genelinde daha büyük problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Yüksek yoksulluk seviyesi ülkelerde suç oranlarının artmasına, umutsuzluğa düşen bireylerin farklı arayışlara girmesine ayrıca eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi kamusal hizmetlere ulaşmayı azaltmakla kalmayıp aynı zamanda bireylerin siyasi haklarında geri kalmasına engel olmaktadır. Dünyada uygulanan neo-liberal politikaların gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkilerinin tespit edilmesi, dünya genelinde ve ülke içinde daha adil bir gelir dağılımı sağlanması ve yoksulluğun azaltılması için uygulanacak iktisat politikalarının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı; 2006-2015 yılları arasında AB içindeki en yoksul 8 ülkenin (Bulgaristan, Yunanistan, İspanya, Letonya, Litvanya, Portekiz, Romanya ve Türkiye) eğitim, çalışan nüfus, enflasyon, satın alma gücü paritesi, milli gelir ve net ücret değişkenlerinin yoksulluk üzerindeki etkilerini tespit etmektir. AB içindeki en yoksul ülkeler Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) verilerine göre, kişi başına düşen gelir bazında belirlenmiştir. Yine bu çalışma için kullanılan Milli gelir, ücretler, satınalma gücü paritesi gibi ekonomik veriler Eurostat'dan elde edilen yıllık verilerdir. Bu veriler logaritmil forma dönüştürülerek yoksulluk üzerindeki etkileri panel veri analizi yöntemlerinden havuzlanmış regresyon, sabit etkiler modeli, tesadüfi etkiler modeli ve genelleştirilmiş momentler metodu ile analiz edilmiştir.

Bu çalışma daha önceki yoksullukla ilgili yapılan çalışmalardan farklı olarak, Türkiye ve diğer yedi AB üyesi ülkeleri karşılaştırmakta ve bu analizde 2015 yılına kadar getirmektedir. Ayrıca, daha önce yapılan çalışmaların ekonometrik analizlerde tek bir yöntemle sınırlı kalması ve elde edilen bulguların bahsi geçen ülkelerde modeller açısından karşılaştırmaya imkan tanınamaması bu çalışmayı diğer çalışmalar arasında özgün bir niteliğe taşımaktadır.

2. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE YOKSULLUK ÜZERİNE PANEL VERİ ANALİZİ ÇALIŞMASI

Türkiye ve yedi Avrupa Birliği ülkesi panel veri analizi yöntemi ile incelenmektedir. Yoksulluğu etkileyen temel sebeplerden kabul edilen; çalışan nüfus oranı, satın alma gücü paritesine göre kişi başı milli gelir, enflasyon oranı, net ücretler ve en az ortaokul mezunu birey oranının yoksulluk üzerindeki etkileri incelenecektir.

2.1. Seçilmiş Ülkelerde Yoksulluğun Temel Nedenlerinin İncelenmesi

Seçili ülkelerin sahip olduğu çalışan nüfus oranı, enflasyon oranı, satın alma gücü paritesine göre kişi başı milli gelir, net ücretler ve 25-64 yaş arası en az ortaokul mezunu nüfusun yoksulluk üzerindeki etkileri incelenmektedir.

Bu çalışma için seçilmiş ülkelerde çalışan oranları incelendiğinde İnsani Gelişmişlik Endeksine göre, yüksek sıralarda yer alan İspanya, Portekiz, Yunanistan'da çalışan nüfus

oranlarının 2006 – 2015 dönemleri arasında düşüş sergilediği buna karşılık Gelişmekte Olan Ülkeler kategorisinde olan Bulgaristan, Türkiye ve Romanya’da bu oranın artış gösterildiği görülmektedir.

Tablo 1. 20 – 64 Yaş Arası Çalışan Nüfus Oranı

	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bulgaristan	65,1	70,7	64,7	62,9	63	63,5	65,1	67,1
Yunanistan	65,6	66,3	63,8	59,6	55	52,9	53,3	54,9
İspanya	69	68,5	62,8	62	59,6	58,6	59,9	62
Letonya	73,2	75,4	64,3	66,3	68,1	69,7	70,7	72,5
Litvanya	71,3	72	64,3	66,9	68,5	69,9	71,8	73,3
Portekiz	72,6	73,1	70,3	68,8	66,3	65,4	67,6	69,1
Romanya	64,8	64,4	64,8	63,8	64,8	64,7	65,7	66
Türkiye	48,2	48,4	50	52,2	52,8	53,4	53,2	53,9

Kaynak: Eurostat

Ayrıca Tablo 1 incelendiğinde küresel ekonomik krizin ortaya çıkmaya başladığı 2008 yılından itibaren çalışan nüfus oranında düşüş yaşandığı görülmektedir.

Bu ülkelerin enflasyon oranları incelendiğinde ise gelişmiş ülkeler arasında yer alan İspanya, Portekiz, Yunanistan, Letonya ve Litvanya’da çalışma oranları ile paralel bir seyir izlemektedir. Fakat gelişmekte olan ülkelerde Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye’de çalışma oranları da artış olmasına rağmen enflasyonun azaldığı görülmektedir.

2008 yılında küresel çapta yaşanan finansal ekonomik krizin ülke ekonomileri üzerinde yarattığı tahribat yüzünden enflasyonun çok yüksek oranlarda düştüğü görülmüş, bu da deflasyonist bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Deflasyonist sürecin olumsuz etkileri bu ülkeleri uzun zamandır etkilemektedir.

Tablo 2. Yıllık Enflasyon Oranları

	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bulgaristan	7.4	12.0	3.0	3.4	2.4	0.4	-1.6	-1.1	-1.3
Yunanistan	3.3	4.2	4.7	3.1	1.0	-0.9	-1.4	-1.1	0.0
İspanya	3.6	4.1	2.0	3.0	2.4	1.5	-0.2	-0.6	-0.3
Letonya	6.6	15.3	-1.2	4.2	2.3	0.0	0.7	0.2	0.1
Litvanya	3.8	11.1	1.2	4.1	3.2	1.2	0.2	-0.7	0.7
Portekiz	3.0	2.7	1.4	3.6	2.8	0.4	-0.2	0.5	0.6
Romanya	6.6	7.9	6.1	5.8	3.4	3.2	1.4	-0.4	-1.1
Türkiye	9,65	10,06	6,4	10,45	6,16	7,4	8,17	8,81	8,53

Kaynak: Eurostat

Seçili ülkeler incelendiğinde gelişmiş ülkelerden İspanya, Portekiz ve Yunanistan’da düşük seyreden çalışma oranı ve enflasyon ile birlikte kişi başına milli gelirinde azalan bir trend gösterdiği Tablo 2’de görülmektedir. Diğer ülkelerde ise kişi başına milli gelirin arttığı görülmektedir.

Tablo 3. Satın Alma Paritesine Göre Kişi Başına Milli Gelir

	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 ülke)	100	100	100	100	100	100	100	100
Bulgaristan	38	43	45	45	46	46	47	47
Yunanistan	96	93	85	75	72	72	72	69
İspanya	103	101	96	93	91	89	90	91
Letonya	53	59	53	57	60	62	64	64
Litvanya	55	63	60	66	70	73	75	75
Portekiz	83	81	82	77	75	77	77	77
Romanya	39	49	51	52	54	54	55	56
Türkiye	46	48	52	56	58	61	64	65

Kaynak: Eurostat

Küresel ekonomik kriz ile birlikte ülkelerin milli gelirlerinde azalma veya durağan bir durum sergilediği Tablo 3’de görülmektedir.

Tablo 4’de net ücretler incelendiğinde seçilmiş dönemler itibariyle düşük enflasyona sahip olan gelişmiş ülkelerde Yunanistan hariç net ücretlerde artış yaşandığı görülmektedir. Bunun dışında gelişmekte olan ülkelere de net ücretler genel olarak artış göstermiştir.

Küresel ekonomik krizin en çok etkilediği ülkelere olan Yunanistan’da net ücretler krizle beraber sürekli azalma göstermiştir. 2008 yılında Türkiye, İspanya, Letonya, Litvanya ve Romanya’da kişi başı ücretler artmış ve sonrasında ise artış miktarı düşük seyretmektedir.

Tablo 4. Net Ücretler (Avro/yıl)

	2006	2008	2010	2012	2014	2015
Bulgaristan	1.251	1.752	2.058	2.410	2.668	2.903
Yunanistan	12.976	13.032	13.307	11.538	11.077	10.979
İspanya	11.860	13.360	13.692	14.157	14.297	14.782
Letonya	2.520	4.049	3.859	4.247	4.268	4.634
Litvanya	2.685	3.885	3.638	3.883	4.353	4.600
Portekiz	8.642	8.762	9.297	9.520	9.367	9.146
Romanya	1.870	2.719	2.718	2.734	3.146	3.485
Türkiye	4.079	4.987	5.419	6.228	4.918	5.327

Kaynak: Eurostat

Seçili ülkeler incelendiğinde ülkelerin tamamında en az ortaokul mezunu olan birey sayısında görülen artış miktarı göze çarpmaktadır. Eğitim seviyesi ve niteliği yükseldikçe gelirin arttığı bilinen bir gerçektir. Gelişmiş ülkelerin en önemli özelliği eğitime ve beşeri sermayeye verdikleri önem olarak öne çıkmaktadır. Eğitim düzeyinin ve niteliğinin artması; yüksek teknolojik ürünlerin üretimi, AR-GE çalışmaları, sanayi ürünleri ihracatı gibi birçok faktör üzerinde olumlu etki yaratarak ülkelerin yüksek milli gelir elde etmesini sağlayabilecektir.

Tablo 5. En Az Ortaokul Mezunu Nüfus Oranı (25-64 yaş arası)

	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015
Bulgaristan	75.5	77.5	79.1	81.0	81.8	81.1	81.9
Yunanistan	59.2	61.3	62.7	65.8	67.2	68.4	70.4
İspanya	49.7	51.1	52.9	54.7	55.5	56.6	57.4
Letonya	84.1	85.9	88.6	89.1	89.4	89.5	90.1
Litvanya	87.8	90.4	91.9	93.3	93.4	93.3	93.5
Portekiz	27.5	28.1	31.7	37.3	39.8	43.3	45.1
Romanya	74.2	75.3	73.9	75.4	75.7	72.8	75.0
Türkiye	26.1	27.4	28.4	30.9	31.9	32.6	34.2

Kaynak: Eurostat

Son olarak yoksulluk oranları incelendiğinde Türkiye ve Letonya dışında kalan seçili ülkelerde yoksulluk oranının arttığı gözlenmektedir. Bu durumun temel nedeni yaşanan ekonomik krizin ve neoliberal ekonomi politikalarının gelir dağılımı üzerinde yarattığı adaletsiz gelir dağılımından kaynaklanmaktadır.

2.2. Literatür Taraması

Bu bölümde dünyada ve Türkiye’de farklı yöntemler kullanılarak ölçülmeye ve analiz edilmeye çalışılan yoksulluk literatürü üzerine çalışmalardan örnekler verilecektir.

2.2.1. Dünyada Yoksulluk Üzerine Çalışmalar

1990’lı yıllardan itibaren Dünya Bankası ve IMF’nin küresel yoksulluk olgusunu sürekli gündeme getirmesi, akademik çalışmaların bu alanda yoğunluk kazanmasını sağlamıştır. Büyüme teşvik eden, böylece yoksulluğun azaltılacağını savunan bu kuruluşlar farklı çalışmalarla da bu alanda etkinlik göstermişlerdir. Dünya Bankası ve IMF’nin yaptığı çalışmalar dışında bu alanda yapılan araştırmalar şöyle sıralanabilir:

Bhatma ve Sharma (1996), kronik ve geçici yoksulluk nedenlerini test ederek, 1996 – 1997 ve 2003- 2004 panel veri analizi yöntemi ile Nepal’daki yoksulluğun temellerini incelemiştir.

Ribas ve Machado (2007), Brezilya’da yoksulluğun sürekli hale gelmesindeki dinamikleri tanımlamış ve yoksulluğun sürekli ya da geçici olup olmadığını araştırmıştır.

Bhaumik, Gang ve Yun (2005), Kosova’daki yoksulluğun temellerini ve şiddetini araştırmış ve savaş sonrası dönemde yoksulluğun etkilerini ele almıştır.

Bokosi (2006), Malavi’de 1998 ve 2002 yılları arasını kapsayan çalışmada, hanehalkının harcama ve yoksulluk etkilerinin temellerini belirlemeye ve yoksulluk dönemlerini modellemeye çalışmıştır.

Nestic ve Giovanni (2007), Hırvatistan’da yaptıkları ve 2002 – 2004 yılları arasını kapsayan çalışmalarında, yoksulluğun bölgesel değişimi üzerinde çalışmışlardır. Ülkede beş coğrafik bölgeyi tanımlayıp, bu beş bölge için ve kırsal – kentsel bölümlerde Foster – Greere – Thorbecke yoksulluk ölçüsünü kullanarak, yoksulluk ölçülerini tahmin etmişlerdir.

Ayiekox ve Bundiy (2006), Kenya’da ekonomik geçiş matrisleri yöntemi ile yoksulluk dinamiklerini incelemişler ve yoksulluğu sürekli ve geçici olup olmadığına göre unsurlara ayırmıştır.

Mckay ve Lawson (2002), kronik yoksulluğun kavramsallaştırılarak, bazı ülkelerde panel veri analizi yöntemi ile yoksulluğun kronik ve geçici olarak ölçülmesi ile ilgili çalışma yapmıştır.

Coulumbe ve Mckay (1996), Moritanya’da 1996 yılı için En Küçük Kareler Yöntemi ve multiminal logit yöntemi ile, Moritanya’da yoksulluğu ve yaşam standartlarını belirleyen etkileri analiz etmişlerdir.

Okidi ve Mckay (2003), 1992 – 1999 yılları arasındaki hanehalkı verilerini inceleyerek, panel veri analizi yöntemi ile Uganda’daki yoksulluğun boyutlarını analiz etmiştir.

Fissuh ve Harris (2004), Eritre’de 1996 – 1996 hanehalkı gelir araştırmasından faydalanarak, Dogit Sıralı Genelleştirilmiş Uç Değer Modeli ile, yoksulluğun temellerinin neler olduğunu araştırmıştır.

Ayala, Jurado and Perez – Mayo (2009), İspanya’da Gelir ve Yaşam Koşulları anketine dayanarak yaptıkları çalışmada bölgesel hanehalkı bazında yoksulluk, çok boyutlu yoksunluk ve gelir yoksunluğu arasındaki ilişkileri araştırmıştır.

2.2.2. Türkiye’de Yoksulluk Üzerine Çalışmalar

Türkiye’de yoksulluk üzerine yapılan çalışmaların çoğunluğu, yoksulluğun ölçümü ve uygulanması gereken makro ekonomik programlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Türkiye’de yoksulluk üzerine yapılan çalışmalar daha çok Devlet Planlama Teşkilatı, TÜİK veya DPT tarafından hazırlanmış olan kalkınma programlarına dayanmaktadır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (2001) yer alan “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu” gelir dağılımı ve yoksulluğu farklı başlıklar altında inceleyerek çözüm önerileri sunmuştur. Buna göre; istihdamın artırılması, toplam verimliliğin artırılması, işsizliğin azaltılması, yaygın sosyal güvenlik hizmetleri, refah seviyesinin yükseltilmesi, daha adil gelir bölüşümü temel hedefler arasında yer almıştır.

“Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu” başlıklı Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın (2007 – 2013) temel kıstası şudur: “Türkiye; AB ülkeleri seviyesinde daha adil bir gelir dağılımı hedefleyen, her yurttaşın insanca yaşama hakkını kurum ve kuruluşlarıyla güvence altına alan, insan kaynaklarının geliştirilmesine ve istihdam odaklı sürekli ve istikrarlı bir ekonomik büyümeyi sağlayan ve kamunun öncülüğünde STK, özel sektör, üniversiteler, medya ve vatandaşların katkı ve katılımıyla sosyo-ekonomik politikaların geliştirilmesi yoluyla yoksulluğu önleyen bir ülke” olarak hedeflenmiştir (DPT, 2007: 61).

Yükseler ve Türkan (2008), Hanehalkının işgücü piyasasında üstlendiği rol, elde ettiği gelir, gelirin haneler arasında dağılımı, tüketim harcamalarının yapısı, tüketim harcamalarının hanelere göre dağılımı, tüketim kalıplarındaki değişim, yoksulluk ve yaşam memnuniyeti analiz edilmiştir.

Şengül ve Tuncer (2005), 1994 Hanehalkı Tüketim Araştırmaları anketi verilerini kullanarak, Türkiye’de yoksulluk oranlarını ve yoksul ile aşırı yoksul hanelerin gıda taleplerini araştırmışlardır.

Dayıoğlu (2007), 2003 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerini kullanarak, tüketim ve geliri baz alarak, çocuk yoksulluk oranları ile hanehalkı yoksulluk oranlarını ortaya koymuş ve kentsel ve kırsal alanlardaki çocuk yoksulluk oranlarının temel belirleyicilerini incelemiştir.

Dansuk (1997), yaptığı çalışmada ülkemizde yoksulluğun geldiği boyutu ve sosyal göstergelerle arasında var olan ilişkileri saptamaya yönelik çalışmalar yapmıştır.

Özbek (2001), insani yoksulluk ile gelir yoksulluğunun kat ettiği aşamaları ve gelişme süreçlerini, gruplara ayrılan dünya ülkeleri arasındaki yoksulluğun seyrini ve bunlara dair analizini ile bu analiz çevresinde ortaya çıkan çözüm önerilerini, uygulanması gereken politikaları açıklamıştır.

Dumanlı (1996), anket verileri ile tüketici fiyatları verilerini kullanarak Türkiye’de yoksulluğun boyutu üzerine çalışma ortaya koymuştur. Çalışma yoksulluğun boyutunu, yoksulluk sınırı miktarını vermektedir.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada değişkenlerin yoksulluk üzerine etkileri panel veri yöntemlerinden havuzlanmış regresyon, sabit etkiler modeli, tesadüfi etkiler ve GMM modeli kapsamında karşılaştırılmalı olarak incelenmektedir.

2.3.1. Panel Veri Yöntemleri

Panel veri aynı kesit biriminin zaman içerisinde gözlemlenen karma türlerinden oluşmaktadır (Gujurati, 2004).

Ekonometrik analizlerde serilerin genellikle zaman boyutu üzerinde durulduğu görülmekteyken, panel veri çalışmalarında veriler hem yatay kesit hem de zaman serisi şeklinde kullanılabilir. Panel veri analizlerinin diğer zaman serisi analizlerine göre birçok avantajları bulunmaktadır. Bunlar (Baltagi, 2005: 4 – 6) şu şekilde sıralanabilir:

- Panel veri analizinde kullanılan kesitlerin heterojen olup olmadığının belirlenmesi,
- Panel veri setlerinde zaman serilerine kıyasla gözlem sayısının fazla olması nedeniyle serbestlik dereceleri yüksek olmakta ve çoklu bağıntı sorununu azaltmaktadır,
- Panel veri çalışmaları, değişen dinamikleri daha iyi yansıttığı için birçok politika etkisinin değerlendirilmesinde daha etkili sonuçlar vermektedir,
- Dengeli ve dengesiz olarak ayrılan panel veri çalışmaları serinin kısa yada yetersiz olması durumunda dahi ekonomik tahminlerin tutarlılığını arttırmaktadır.

“Panel veride homojenlik hipotezleri reddedildiğinde bireylerden ve/veya zamandan doğru olan heterojenliği dikkate almanın en basit yolu değişken-kesimli modellerdir. Bu tür modellerin temel varsayımı, gözlemlenen açıklayıcı değişkende koşulludur, ihmal edilmiş (veya dışlanmış) değişkenlerin etkileri üç tip değişkene göre davranır: bireysel zamanda değişmez (individual time-invariant), dönemsel bireyde-değişmez (period individual time invariant), ve bireysel zamanla değişen değişkenler (individual time-varying). Tek başlarına ele alındıklarında zaman-değişmez değişkenler, zaman içinde (süresince) belli bir yatay kesit birim için aynı kalan ancak yatay kesit birim boyunca değişen değişkenlerdir. Birey zamanda değişmez değişkenler zaman içinde verili yatay-kesit birim için sabit fakat yatay kesit birimini boyunca değişen değişkendir” (Hsiao, 1985, 25).

Panel veri çalışmalarında eğitim katsayısı, sabit terim ve hata terimi üzerinden yapılan varsayımlar ile regresyonlar farklı şekillerde oluşturulmaktadır. Bağımlı değişken üzerinde, bağımsız değişkenlerin etkilerinin analiz edilebildiği havuzlanmış regresyon modelinde bütün serinin bir havuzda içerisinde yer aldığı modellerdir (Kök ve Şimşek, 2009: 4).

$$y_{it} = \alpha + \sum_{k=1}^K \beta_k x_{kit} + \varepsilon_{it} \quad i = 1, 2, \dots, N ; t = 1, 2, \dots, T \quad (1)$$

Yukarıdaki denklemde yatay kesit birimi i ile, zaman ise t ile ifade edilmektedir. Ayrıca sabit terim α , eğim parametreleri vektörü ise $K \times 1$ boyutundaki β ile gösterilmektedir. X_{it} açıklayıcı değişkenler matrisine Y_{it} açıklanan değişken vektörünü belirtmektedir. ε_{it} ise hata terimleri vektörünü temsil etmektedir. Bu modelde hata teriminin ortalaması sıfır ve σ_{it}^2 normal dağılmaktadır. Bu modelde serilerin korelasyon ve değişen varyans sorunu bulunmamaktadır.

Havuzlanmış regresyon modeli OLS tahmincisi kullanılmaktadır. Ancak burada parametre sayısının gözlem sayısını aştığı durumlarda model tahmini açısından sorunlar yaşanabilmektedir. Modeldeki bu sorunlar karşısında farklı varsayımların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu noktada sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modeli farklı varsayımlarla bu sorunların giderilmesi açısından karşımıza çıkmaktadır.

Sabit etkiler modelinde, sabit katsayısının yatay kesite ve zamana bağlı olarak çift yönlü yada tek yönlü değiştiği varsayılmaktadır. Tek yönlü değişimde sabit katsayının yatay kesitler arasında değiştiği; çift yönlü değişimde ise hem yatay kesitler hem de zaman içerisinde değiştiği kabul edilmektedir. Sabit etkiler modeli bazı varsayımlara dayanmaktadır. Bunlar (Hsiao, 2003):

- Zaman ve kesit verileri açısından parametreler değişmektedir,
- Sabit parametre birimlere göre değişirken, zamana göre değişmemektedir, eğim parametresi sabit kalmaktadır,
- Sabit ve eğim parametreleri birimlere göre değişkenlik göstermektedir.

Sabit etkiler modelinde daha çok kesitler arası farklılar dikkate alınmaktadır. Bir başka deyişle sabit terimlerdeki farklılıkların kesitlerden kaynaklandığı varsayılmaktadır. Modelin genel denklemi şu şekildedir;

$$Y_{it} = \beta_{1it} + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{kit} \dots X_{kit} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Bu modelde varyansı sıfır olarak ele alınan hata terimleri homojen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sabit etkiler modelinin iki eksik yanı söz konusudur. İlki, yatay kesit verisinin çok sayıda olması serbestlik derecesi kayıplarına yol açması, ikincisi ise değişkenleri zaman içerisinde sabit kabul etmektedir. Bu eksikliklere rastsal etkiler modelinde rastlanmamaktadır.

Rastsal etkiler modelinde değişkenlerin zaman ve birim açısından değişimleri dikkate alınmaktadır ve bu değişiklikler bir bileşen olarak hata teriminde yer almaktadır. Bunun nedeni sabit etkilerde görülen serbestlik derecesi kayıplarının önlenmek istenmesidir. Çünkü buradaki değişmelerde özel katsayılarından ziyade, özel hata terimleri bileşenlerinin bulunmasıdır. Ayrıca bu modelde sabit etkiler modelinden farklı olarak örneklem dışındaki değişikliklerde dikkate alınmaktadır.

$$b_{1i} = b_1 + m_i \quad (3)$$

Yukarıdaki denklemde b_1 bilinmeyen parametresi ana kütle ortalama sabitidir. Bireysel farklılıkları dikkate alan, birey davranışlarındaki tesadüfi hatalar m_i ile ifade edilmektedir ve hata terimlerinden bağımsızdır.

$$Y_{it} = b_1 + m_i + b_2 X_{2it} + \dots + b_k X_{kit} + e_{it} \quad (4a)$$

$$= b_1 + \overset{\circ}{a} K b_k X_{kit} + (e_{it} + m_i) \quad (4b)$$

4b hata bileşenleri modelini ifade etmektedir ve $(e_{it}+m_i)$ ifadesi hata bileşeninin kaynağıdır. Burada μ_i bireysel hatayı, e_{it} bütün hataları göstermektedir (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007: 38).

Diğer panel veri analizi olarak karşımıza çıkan Genelleştirilmiş Momentler Metodu'na bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin bağımsız değişkenlerin eklenmesi ile elde edilmektedir. Dinamik bir model olan GMM, genel olarak şu denklemle ifade edilmektedir.

$$y_{it} = \beta y_{i,t-1} + b_1 x_{it} + h_i + l_t + e_{it} \quad i=1, \dots, N \quad \text{ve } t=1, \dots, T \quad (5)$$

Yukarıdaki denklemde $K \times 1$ boyutundaki açıklayıcı değişken vektörü x_{it} ile, katsayılar matrisini β ile ifade edilmektedir. y_{it} gecikmeli değeri, $y_{i,t-1}$ temsil edilmekte, gözlenemeyen bireysel etkileri ise h_i gösterilmektedir. Gözlenemeyen zamansal etkiler l_t ile, kesit ve zamana bağlı gözlenemeyen etkiler ise e_{it} ifadesi ile gösterilmektedir. h_i ve l_t modelde sabit olarak kabul edilmektedir.

GMM'de hata terimleri ile ilişkili olan bağımlı değişkenin gecikmeli değeri sapmalı ve tutarsız EKK tahmincileri elde edilmesini sağlamaktadır (Baltagi, 2005: 135). Bu model diğer modellere kıyasla daha basit varsayımlar içermekte ve kolay uygulanabilmektedir. Arellano ve Bond (1991) geliştirdiği tahminciler bu modelde sıklıkla kullanılmaktadır. Birinci farklar alınarak oluşturulan fark GMM yöntemi olarak da bilinen bu yöntem, bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerlerini kullanarak spesifik etkileri ortadan kaldırmaktadır (Soto, 2009: 2).

GMM yaklaşımına diğer bir tahminci olarak Arellano ve Bover (1995) tarafından geliştirilen fark ve düzey denklemlerinin birleştirildiği sistem GMM yaklaşımıdır. Ancak Blundell ve Bond (1998) ve Blundell vd., (2000) fark GMM yaklaşımının sonlu örneklem üzerindeki zayıf tahmin gücü ve tahminlerin sapmalı olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

2.4. Çalışmada Kullanılan Veriler ve Değişkenler

Bu çalışmada; Bulgaristan, Yunanistan, İspanya, Letonya, Litvanya, Portekiz, Romanya ve Türkiye arasındaki karşılaştırmalı panel veri analizi yapılarak, 2006 – 2015 dönemi için Eurostat tarafından yayınlanan eğitim, çalışan nüfus oranı, enflasyon oranı, satın alma paritesine göre kişi başına milli gelir, net ücret değişkenlerinin yoksulluk üzerindeki etkileri analiz edilmektedir.

2.4.1. Verilerin Tanımlanması

Bu çalışmada yoksulluk üzerinde etkisi araştırılan değişkenler Tablo 6'de özetlenmektedir.

Tablo 6. Ekonometrik Analizdeki Değişkenlerin Tanımlanması

Değişken	Kısaltma	Birim
Yoksulluk	Pov	Medyan gelirinin % 60'ı
Çalışan Nüfus Oranı	Çalış	20 – 64 yaş arası çalışan nüfus oranı
Enflasyon	enf	Yıllık enflasyon oranı
Milli Gelir	KBMG	Satın Alma Gücü Paritesine göre Kişi Başı Milli Gelir
Net Ücret	NET	Kişi başına net ücret (Euro)
Eğitim	Egit	25 – 64 yaş arası en az ortaokul mezunu kişi oranı

Kaynak: Veriler Eurostat'dan elde edilmiştir.

$$Pov = \beta_0 + \beta_1 \ln enf_{(-1)} + \beta_2 \ln egit_{(-1)} + \beta_3 \ln çalış_{(-1)} + \beta_4 \ln KBMG + \beta_5 \ln net + e_t \quad (6)$$

6 numaralı denklemde; pov(Yoksulluk) bağımlı değişkeni, β_0 modelin sabit terimini ve e_t hata terimini ifade etmektedir. Denklem sağ tarafında logaritması alınmış enf(enflasyon), eğit(Eğitim), çalış (çalışma oranı), KBMG(Kişi başına milli gelir), ve net (Net Ücret) açıklayıcı değişkenleri ve bu değişkenlere ait parametreler sırasıyla β_1 , β_2 , β_3 , β_4 ve β_5 yer almaktadır.

2.5. Ampirik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde yoksulluk üzerinde eğitim, çalışan nüfus oranı, enflasyon oranı, satın alma paritesine göre kişi başına milli gelir, net ücret etkileri panel veri yöntemlerinden havuzlanmış regresyon, sabit etkiler, tesadüfi etkiler ve genelleştirilmiş momentler metodu ile incelenmektedir. Analizde dört aşamalı bir veri analizi süreci takip edilmiştir. Birinci olarak yatay kesit bağımlılığı ve eğim parametrelerinin homojen olup olmadığı incelenmiştir. İkinci olarak serilerin durağanlıkları sınanmıştır. Üçüncü aşamada seriler arasındaki nedenselliğe bakılmış ve son olarak seriler arasında uzun dönem ilişkisi olup olmadığına bakılmıştır. Eviews paket programı kullanılarak tahminler gerçeleştirilmiştir. Bu modellere ait sonuçlar Tablo 7’de ifade edilmektedir.

Panel veri analizine göre oluşturulan 4 farklı modelde; Enflasyonun etkisinin tüm anlam düzeylerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisine rastlanmamaktadır.

Eğitim değişkeni ise sabit etkili model dışında oluşturulan havuzlanmış regresyon, tesadüfi etki ve GMM modelleri kapsamında sırasıyla %10, %5 ve %10 anlam düzeylerinde yoksulluk üzerinde azaltıcı bir etki yarattığı sonucu istatistiki ve iktisadi açıdan doğrulanmaktadır. Eğitimdeki yüzde 1’lik bir artış yoksulluğu sırasıyla; yüzde (1.46), (0.93) ve (0.47) azaltmaktadır.

Tablo 7. Havuzlanmış Regresyon, Sabit Etkiler, Tesadüfi Etkiler ve Genelleştirilmiş Momentler Metodu Analiz Sonuçları

	Havuzlanmış Regresyon	Sabit Etkiler,	Tesadüfi Etkiler	Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM)
dlenf	0,0688 (0,49)	-0,00291 (-0,28)	0,000812 (0,07)	0,00230 (0,54)
dlnegit	-1,464** (-3,00)	-0,601 (-1,38)	-0,934* (-2,07)	-0,479** (-2,87)
dlnçalış	-0,0167 (-0,05)	-0,534 (-1,98)	-0,321 (-1,13)	-0,00871 (-0,07)
lnKBMG	-0,594*** (-6,40)	-0,246 (-2,25)	-0,403*** (-3,94)	-0,193000 (-9,85)
lnNET	0,175*** (4,48)	0,0357 (0,44)	0,0947 (2,12)	0,0567*** (6,82)
_cons	4,058*** (25,40)	3,784*** (6,75)	3,924*** (19,37)	
b0_cons				1,444*** (37,35)
N	53	53	52	52

Not: t istatistik değerleri parantez içindedir. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Refah düzeyinin ise; oluşturulan dört modelde sabit etki modelinde %5 diğer modellerde ise binde bir anlam düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğu

görülmektedir. GDP'deki yüzde 1'lik bir artış havuzlanmış regresyon, sabit etki, tesadüfi ve GMM modellerinde sırasıyla; yüzde (0.05), (0.24), (0.40) ve (0.19) oranında azaltıcı bir etki ile yoksulluk lehine bir sonuç sergilemektedir.

Net ücretlerin ise; yoksulluk üzerinde sabit etki modeli dışında havuzlanmış regresyon ve GMM modelinde binde 1 tesadüfi etki modelinde ise %5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve yoksulluk aleyhine bir sonuç ortaya koymaktadır. Net ücretlerdeki yüzde 1'lik bir artış havuzlanmış, tesadüfi ve GMM modellerinde sırasıyla; yüzde (0.17), (0.09) ve (0.05) oranında arttırmaktadır.

Çalışma düzeyinin ise analiz kapsamında oluşan modellerde hiçbir anlam düzeyinde istatistiki olarak anlamlı bir etki yaratmadığı görülmektedir.

3. SONUÇ

Toplumda var olan gelir dağılımı adaletsizliğinin giderilmesi her şeyden önce sosyal sınıflar arasında eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi kamusal hizmetlere ulaşımının kolaylaştırılması, refah seviyelerinin yükseltilmesi toplumsal barışın sağlanması açısından önemlidir. Bu noktada kararlı bir şekilde uygulanacak olan iktisat politikalarının iç ve dış etkilerle bozulan gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmak hatta ortadan kaldırmak için hızlı ve etkili bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Uygulanacak olan politikalar için farklı kurumlardan, bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarından, dünyada bu alanda çalışmalar yürüten örgütlerden fikir alışverişinde bulunmak gerekmektedir.

Gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk üzerine üzerine yapılan ampirik çalışmalar daha çok ekonomik büyümenin bu iki değişken üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadır. İncelenen çalışmaların birçoğu yoksullukta kalori ve gıdaya odaklanmakta, gelir dağılımında ise ekonomik büyüme üzerinde durmaktadır. Örneğin; gelir dağılımı eşitsizliğinde gelirin adil olarak paylaşılması değil gelirin büyütülmesi, ekonomik büyümenin sağlanması gerektiği iddia edilmektedir. Aynı şekilde gelirin büyüdükçe yoksulluğun da azalacağı ifade edilmektedir.

İncelenen bu teorik ve ampirik çalışmalar ışığında gelir dağılımı ve yoksulluğu etkileyen temel nedenler üzerinde durulmuştur. Bu nedenle yoksulluğa etki eden birçok sosyo-ekonomik faktörler arasından çalışan nüfus oranı, enflasyon oranı, satın alma gücü paritesine göre kişi başı milli gelir, net ücretler ve 25-64 yaş arası en az ortaokul mezunu baz alınarak uygulama yapılmıştır. Bunun için 2006-2015 yılları arasında 8 ülke verisi ile yukarıda belirtilen faktörlerin yoksulluk ile ilişkisi panel veri yöntemlerinden havuzlanmış regresyon, sabit etkiler modeli, tesadüfi etkiler ve GMM modeli kapsamında karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Analiz için kullanılan veriler Eurostat sitesinden elde edilmiştir.

Yapılan araştırmada yoksulluk üzerinde enflasyonun etkisi, havuzlanmış regresyon, sabit etkiler modeli, tesadüfi etkiler ve GMM modeli kapsamında incelenmiş ama herhangi bir anlamlı etkisi olmadığı görülmüştür. İncelenen ülkelerde yaşanan 2008 küresel ekonomik krizi ile birlikte enflasyon oranları büyük düşüş sergilemiş ve deflasyonist bir sonuç yaratmıştır. Bu dönemde hem Avrupa Merkez Bankası hem FED deflasyonla mücadele için piyasa bol miktarda düşük faizle piyasaya kredi sunmuştur.

Eğitim ise yoksulluk üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır. Buna göre eğitim gören nüfusun yükselmesi, havuzlanmış regresyon, tesadüfi etki ve GMM modelleri kapsamında sırasıyla %10, %5 ve %10 anlam düzeylerinde yoksulluğu azaltıcı bir etki göstermiştir. Buna göre beşeri sermayenin eğitimi üzerine yapılacak her harcama yoksulluğu azaltıcı bir etki yaratacaktır. Çalışan nüfus oranının yapılan panel veri analizlerinde yoksulluk üzerinde hiçbir anlamlılık düzeyinde bir etki yaratmadığı görülmüştür. Satın alma gücü paritesine göre kişi başına düşen gelir dört modelde de anlamlılık göstermiştir. Buna göre refah düzeyinin

yükselmesi için yapılacak her çalışma toplum içinde yoksulluğun azalmasını sağlayacaktır. Net ücretler ise, yoksulluk üzerinde olumsuz etkilere neden olduğu görülmüştür. Buna göre net ücretlerde tek başına yaratılacak bir etki yoksulluk üzerinde olumlu bir etki yaratmamaktadır.

Çalışmadan elde edilen genel bulgulara göre daha uygar bir kalkınma anlayışı içinde, yoksulluğun azaltılması ve gelir dağılımındaki adaletsizliğinin en aza indirilmesi için bireylerin eğitime önem verilmesi gerekmektedir. Ancak tek başına eğitim bir anlam ifade etmemektedir. Verilen eğitimin niteliği yükseltilmeli, öğretmenlerin günümüze uygun teknolojik dünyayı anlayacak eğitimlerden geçirilmesi gerekmektedir. Beşeri sermayede sağlanacak başarı yoksulluk oranının hızla azaltılmasında olumlu katkı sağlayacak en önemli aşamadır. Satın alma gücü paritesine göre milli gelirin artışında sağlanacak artış da yoksulluk üzerinde olumlu etki yaratmakta ve yoksulluğu azaltmaktadır. Bunun için öncelik eğitim ve ihracatın artırılması olarak hedeflenmelidir. Eğitimli nüfus ile birlikte hem üretimde yüksek teknolojik ürün üretilmesi ve gelirin artması sağlanabilecektir.

Bu çalışma yoksulluk üzerinde azaltıcı etkisi olan faktörlerin değerlendirilerek, yapılacak teorik ve ampirik çalışmalarda daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi için yardımcı bir kaynak ve görüş oluşturabilir. Çalışmada kullanılan veriler ve modeller genişletilerek daha detaylı sonuçların alınmasının yanında yoksulluğun azaltılması için gereken adımlar tespit edilebilir. Böylece politika yapıcıların öncelikli olarak hangi sorunları ele alması gerektiği ve uygulanacak politikalardan ivedilikle uygulanması gerekenlerin bulunmasına kaynak sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- ARELLANO, M., BOND, S. (1991). Some tests of specification for panel data: Monte carlo evidence and an application to employment equations. *Review of Economic Studies*, No: 58, ss. 277-297.
- ARELLANO, M., BOVER, O. (1995). Another look at the instrumental variable estimation of error-coponents models. *Journal of Econometrics*, No: 68, ss. 29-51.
- AYALA, L., JURADO, A. VE MAYO, J. P. (2009). "Income Poverty and Multidimensional Deprivation: Lessons from Cross-Regional Analysis", *EcineqWorking Paper Series*, No: 106, ss.1-39.
- MUYANGA, M., AYIEKOKX, M., & BUNDIY, M. (2006). Determinants of Transient and Chronic Poverty: Evidence from Kenya. *Poverty and Economic Policy (PEP) Research Network*.
- BALTAGI, B. (2001). Nonstationary panels, panel cointegration, and dynamic panels, *advances in econometrics 15*, JAI Press, Amsterdam: Elsevier Science,
- BALTAGI, B. H. (2005). *Econometric analysis of panel data*, 3rd ed., John Wiley and Sons Ltd.
- BHATTA, S. D. VE SHARMA, S. K. (2006). The Determinants and Consequences of Chronic and Transient Poverty in Nepal, (Çevrimiçi), www.chronicpoverty.org/pdfs/66Bhatta_Sharma.pdf, 22 Nisan 2018
- BHAUMIK, S. K., GANG, I. N. VE YUN, M. (2005). A Note on Poverty in Kosovo.
- BLUNDELL, R. VE BOND, S. (1998). Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models. *Journal of Econometrics*, C: 87, ss. 115-143.
- BLUNDELL, R., BOND, S. VE WINDMEIJER, F. (2000). Estimation in dynamic panel data models: improving on the performance of the standard GMM estimator.
- BOKOSI, F. K. (2006). Household Poverty Dynamics in Malawi, (Çevrimiçi), <http://www.mpra.ub.uni-muenchen.de/1222>, 13 Mart 2018
- COULOMBE, H. VE MCKAY, A. (1996). Modelling Determinants of Poverty in Mauritania. *World Development*, C: 6 No: 24, ss. 1015-1031.
- DANSUK, E. (1997). Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi. DPT Uzmanlık Tezi. Ankara: DPT, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ücretler ve Gelirler Dairesi Başkanlığı.
- DAYIOĞLU, M. (2007). Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Ölçüm Yöntemleri ve Yoksulluğun Belirleyicileri. *TİSK Akademi*, ss. 83-105.
- DPT (DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI), (2001). "Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu", Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT: 2599, ÖİK: 610, Ankara.
- DPT (DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI), (2007). "Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu", Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT: 2742, ÖİK: 691, Ankara.
- DUMANLI, R. (1996). Yoksulluk ve Türkiye'deki boyutları. TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.

- EUROSTAT (2018) <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- FISSUH, E. VE HARRIS, M. (2004). Modelling Determinants of Poverty in Eritrea: A New Approach, (Çevrimiçi), www.repec.org/esAUSM04/up.26810.1088476172.pdf 15 Mart 2018.
- GUJARATI, D. (2004). Basic Econometrics, Fourth Edition, (The Mcgraw-Hill Companies).
- HSIAO, C., (1985). Panel Data Analysis — Advantages and Challenges. Sociedad de Estadística e Investigación Operativa Test (0000) Vol. 00, No. 0, pp. 1–63
- HSIAO, C., (2003). Analysis of panel data, 2nd. Cambridge: Cambridge University Press.
- KÖK, R., ŞİMŞEK, N. (2009). Panel veri analizi, (Çevrimiçi), www.deu.edu.tr/userweb/recep.kok/dosyalar/panel2.pdf, 20 Nisan 2018.
- MCKAY, A. VE LAWSON, D. (2002). Chronic Poverty in Developing and Transition Countries: Concepts and Evidence, (Çevrimiçi), <http://www.nottinghamdistancelearning.com/economics/credit/research/papers/CP.02.27.pdf>, 27 Nisan 2018
- NESTIC, D. AND GIOVANNI, V. (2007). Regional Poverty in Croatia, (Çevrimiçi), www.eizg.hr/AdminLite/FCkeditor/UserFiles/File/EIZ%202006%20Conference%20proceedings-Nestic-Vecchi.pdf, 11 Nisan 2018
- OKIDI, J. A. VE MCKAY, A. (2003). Poverty Dynamics in Uganda: 1992-2000. CPRC Working Paper, No: 27, ss. 1-25.
- ÖZBEK, O. (2001). Dünya’da ve Türkiye’de Gelir Yoksulluğu ve İnsani Yoksulluğun Analizi ve Çözüm Önerileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- PAZARLIOĞLU, M., V. VE ÖZLEM K., G. (2007). Telekomünikasyon Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Yaklaşımı, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, Cilt: 44, Sayı: 508, ss. 35-43.
- RIBAS, R. P. VE MACHADO, A. F. (2007). Distinguishing Chronic Poverty from Transient Poverty in Brazil: Developing A Model for Pseudo-Panel Data, (Çevrimiçi), www.undp-povertycentre.org/pub/IPCWorkingPaper36.pdf, 25 Nisan 2018
- SOTO, M. (2007). System GMM estimation with a small number of individuals, (Çevrimiçi), https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/=pej2007&paper_id=70download.cgi?db_name, 02 Mart 2018.
- ŞENGÜL, S. VE TUNCER, İ. (2005). Poverty Levels and Food Demand of the Poor in Turkey. Agribusiness, C:3, No: 21, ss. 289-311.
- TÜİK, (2017) Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütleri, (Çevrimiçi), http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2011/turkce/metaveri/tanim/gelir-daggiilimii-essitsizlik-oelccuetleri/index.html, 25 ağustos 2017
- TÜİK, (2018), www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2218, 20.02.2018
- TÜİK, (2006) “Gelir Dağılımı Sonuçları 2004”, 27 Şubat 2006 Tarihli Haber Bülteni, Sayı:37
- YÜKSELER, Z. VE TÜRKAN, E. (2008). *Türkiye’de Hanehalkı: İşgücü, Gelir, Harcama ve Yoksulluk Açısından Analizi*. İstanbul: Graphis Matbaa.